

Front Cover

Back Cover

Title Page

T. M. Hocken. Ko Nga Korero O Te Runanga Tuatahi O Te Takiwa Ki Tokerau. (For Translation [unclear: u] "Te Korero Maori" Vol. II Ivo. 10 May 23, 1862.) 1862

Ko Nga Korero O Te Runanga Tuatahi O Te Takiwa Ki Tokerau.

Ko nga iwi, e penei aua me te ao e nohoia nei e ratou, e mau ana nga tiwha pouri, me nga tiwha marama, e [unclear: whakapumautia] ana hei toka whakamaharatanga, e tohutohu haere ana, i nga mea e whakapurerotia ake ana, i roto i nga wa toreni whakarere ki te po.

Te ai he piwatawatatanga o te kikorangi o Niu Tireni, i mua atu o te takahanga-a-wae o nga iwi Pakeha ki uta. Ko ehinu o nga mea i karangatia hei toka-tu-mania, ko te tahunga o te *Arawa*; ko te hihingatanga i muri iho; ko te whakakauikatanga o nga iwi Maori, i tera taru oho rere, i te *Rewharewha*; ko "Te Noanoa," i te whakaraweketanga ki nga tapu a neke ra kia noa ai; a, i muringa iho nei, ko nga parekura whakamataku, o *Taurakohia*, o *Mokoia*, o *Te Whetumatarau*; whakatawharewharetia mai ana te pango o nga atarangi, ki runga ki te motu i whakawairakautia ki te toto tangata.

Pa ana te wae o te Pakeha ki nga oneone o Niu Tireni, timata tonu ake te marama; a, heahakoa, i tuku pu te rangi i etahi wa, whiti rere ana ano [unclear: te ra], tauawhi ana mai nga hiki ki nga ngakau, i ngaua noatia ra e te mamae.

Kahore atu pea, he mea i hira ake i roto i nga poutokomanawa o nga wa, i te tikanga a Ta Hori Kerei, Kawana, i whakahaerea nei mo te kawanatanga o te iwi Maori. He nui ano nga tuhituhi e maharatia ana e te ngakau, mo nga painga e ahu mai ana i taua tikanga, mo te ata tau hoki, ki nga mea i uaratia i te roki o te tau, e nga tangata Maori. Otira, ehara i te mea, e whakamatautau-a-tangata ana tenei, ki aua tikanga o te Kawana, i horahia nuitia ki nga iwi, engari he titiro atu i runga i te whakaahuarekatanga nui, ki aua tikanga, kua tino whakapumautia. Ko te take tenei i kore ai e. puta rukaruka a matou kupu, e whai ana hoki te whakaaro, ma te tangata ano e matakita, kia ata kitea ai te pito.

Tairi ana te honoretanga o te Runanga Takiwa Tuatahi, ki runga ki a Ngapuhi; a, tika rawa atu te whaka-koakoanga a o ratou hoa, mo te otinga paitanga o te mahi Runanga.

[unclear: No] runga i te ahuaereka, ka whakatakotoria e matou, ki te aroaro o nga kai korero, nga tatau katoa o taua Runanga, i tukua mai e te Tumuaki-whakahaere o ia Takiwa, e Te Karaka, kaumatua; a, mahara ai te ngakau ki nga whai-korero manamana o te Runanga Maori, i karangatia hei Tuatahi, tera e tirohia e te Pakeha, rao ko te Maori, i runga i te mate nui.

[unclear: Ue] Whai-Korero O Te Tumuaki Ki Nga Rangatira O Te Runanga.

E hoa ma, e nga rangatira o te Runanga. Whakarongo mai ki aku kupu. Nui atu te hari o toku ngakau i tenei ra.

Ko te tuatahi tenei o nga Runanga Takiwa o Niu Tireni, i karangatia e te Kawanatanga.

Kua huihui tatou inaianei i runga i te rangimarie, ki te whakatakoto i tetahi tikanga hou, tikanga pai, e noho atawhai ai tatou katoa.

E hoa ma, e noho mahara ana ano ahau, ki tetahi Runanga Maori, i karangatia e o koutou matua i mua, (ko te nuinga nei o ratou kua mate), meake pahure te wha te kau tau, i muri iho i taua Runanga. I reira ahau e whakarongo ana ki nga kupu o nga rangatira, ko Hongi Hika i reira, ko Kawiti, ko Muriwai, ko Te Taonui, ko Pi, ko te tokomaha atu ano hoki o nga rangatira. Ko nga whakaaro o taua Runanga he whawhai, he whakamate ia Ngatiwhatua ki Kaipara.

Kihai ahau i matau i reira, e kite ahau i te ra, e kii mai nei, maku koutou e huihui, i runga i te rangimarie. Ngaro noa o koutou matua, otira, ko koutou, ko a ratou tamariki, ka huihui koutou i tenei ra, i runga i te rangimarie, i te aroha.

Ko nga whakaaro o nga Runanga o mua, he whawhai, he tutu,—ko nga whakaaro o tenei Runanga, he maunga rongo, he noho tika.

He aha koia hoki te mea i huihui mai ai tatou? He panga koia i te kupu whakamate tangata? Kahore. He

ritenga ke ta tatou e rapu nei. Ko ta tatou mahi i tenei Runanga, he whakatakoto i tetahi tikanga, e ora ai te tangata, e noho tahi ai te Pakeha me te Maori, i runga i te rangimarie. Kia tuhonoa tatou, hei iwi kotahi, kia kotahi ritenga ture mo tatou katoa, kia kotahi tino upoko, ko to tatou rangatira atawhai ko Kuini Wikitoria.

Na te Kawana ratou ko tona Runanga tenei whakaaro, kia karangatia tenei huihui-nga, kia whakaturia he Runanga, kia mahia ai e tatou he tikanga, e whakarite ai nga ture e nga tangata katoa o tenei Takiwa.

Ko ta koutou mahi tenei, i nga tau kua pahure ake nei, he tohe ki te Kawanatanga, kia homai ki a koutou, he ture e rite ana ki o te Pakeha, kia ahei ai koutou te noho tika. E matau ana koutou ki te he o tetahi o a koutou ritenga Maori; te mea i ngoikore ai te mahi o te tangata, he whakaaro nona, ki te whai taonga ia, ka rapua e tetahi atu, he take e murua ai ana taonga. Na nga mahi penei, te rite ai te Maori ki te Pakeha, kahore hoki he ture, hei kai tiaki mo ana taonga.

He nui ano te pai, o etahi o o koutou whakaaro, i roto i a koutou Runanga Maori; otira, ngaro noa ana whakaaro pai, i te mea hoki, kihai i whakakotahitia te mahinga.

Ahako ano hoki, whakaae katoa nga tangata i te kitenga o tetahi whakaaro pai, ngaro noa taua whakaaetanga, kihai i whakaritea, i te mea hoki kihai i korerotia nuitia, i tuhituhia ranei.

Na, ko nga mahi o tenei Runanga, e tuhituhitia katoatia, a ki te whakaaetia e te Kawana ratou ko tana Runanga, ka taia ki te perehi, kia whakapumautia, hei ako ma te tangata, kia ahei ai nga tangata katoa o tenei Takiwa te whakarite i nga Ture.

Ko tetahi mea ano hoki i raruraru ai koutou, he kore kai-whakahaere i nga tikanga. Ki ta koutou ritenga Maori hoki, he kai-whakariterite, he kai-whakawa, nga tangata katoa, inahoki, he kau tetahi, ekore e whakawakia marietia te tangata i te he, otira he mea haere-a-taua atu ki te muru i tana kainga, ka whakapangia te hara o te tangata kotahi ki runga ki te tok maha, ka murua katoatia te hunga o taua kainga, ahako pani, pouaru, turoro ranei, raru katoa ratou i nga mahi o tenei mea, o te tauamuru. Na konei pu ano, i rawakore ai te tangata Maori.

E hoa ma, katahi ano koutou ka ora, ki te whakaritea e koutou nga tikanga hou o te Kawana, ka tukua mai nei ki a tatou, ta te mea hoki, ma te Runanga nei e whakatakoto te tikanga o nga ture, ma nga kai-whakawa e tohutohu e whakahaere, i roto i nga Koati, ma nga Kaitiaki, ma nga Karere, e pupuri, e tiaki, te rongu kia mau, kia rangimarie ai to tatou Takiwa.

Kiano pea koutou i wareware noa, ki to koutou hoa aroha ki a Te Matenga (kaumatua)? I tohe koutou ki aia, kia homai e ia he ture, kia mutu ai te he, otira ki mai ana ia, he mahi ke tana, he Minita ia, he kai-whakaako i nga ture o te Atua, me tona rongu pai.

I tohe ano hoki koutou ki o koutou hoa, ki nga [*unclear*: Mitinare], kia homai he ture e ratou. Rite tonu ano to ratou kupu whakahoki mai, ki ta te Matenga (kaumatua.)

Muri iho ka inoi koutou ki te Kawanatanga o Ingarani, kia whakaritea mai he ture mo koutou. No mua atu tenei i te haerenga mai o te Kawanatanga ki tenei motu. Na te ngakau tupato, na te whakaaro wehewehe o nga rangatira, te rite ai i reira enei tikanga.

I te haerenga mai o te Kawanatanga ki tenei motu, ka titiro tupato ano koutou, kihai i whakaponohia nga whakaaro pai o te Pakeha mo koutou. Kotahi mea ano hoki i raruraru ai koutou he mahi whawhai tonu, i roto ano i a koutou, no konei mutu noa a koutou hiahia ki te ture Pakeha.

I naianei kua rapu ano koutou ki nga tikanga pai, a e hiahia ana te Kawana ratou ko tana Runanga kia mahi tahi koutou, ki te whakatakoto i etahi tikanga e kake haere ai te tangata Maori, i runga i te huarahi tika, kia rite tahi a tatou ture, kia whakakotahitia tatou, ki noho tahi ai te Pakeha raua ko te tangata Maori, i runga i te aroha.

Koia tenei huihuinga i karangatia ai e te Kawana, kia whakaturia hei Runanga whakatakoto mo nga tikanga. E hoa ma, kia mahi tahi tatou ko te Kawanatanga i tenei mahi pai, kia kukume tahi a tatou whakaaro, Kia whakapaua o tatou kaha, kia rite ai tenei whakatauki o te Pakeha, e mea ana "he kukume roa, he kukume kaha, he kukume reo tahi"—taea katoatia nga mahi katoa.

E pehea koia te haere o te parau, mehemea ka whakanohia ko etahi o nga okiha, ki mua, ko etahi ki muri, to haere ai? Ka tu noa te parau i runga i te whenua.

E pehea koia te tere o te waka mehemea ka ahu whakamua te hoe a etahi, ka ahu whakamuri te hoe o etahi? Ka manu noa te waka i runga i te Moana.

E tu tonu ano hoki ta tatou mahi, e manu noa ano hoki to tatou waka, mehemea ekore e whakakotahitia a tatou whakaaro, i runga i tenei mahi nui, kua tukua mai nei, hei mahi ma tatou. Kei pouri noa a tatou whakaaro; mehemea ka kuare tatou i runga i tenei timatanga mahi o tatou. ekore te tamaiti e kaumatua ake i roto i te ra kotahi, ekore hoki te koare, e whakarakau nui i a ia, i roto i te wiki kotahi. E matau ana ahau he maha nga tikanga i roto i tenei mahi hou, e kore e tino marama ki a tatou i te timatanga, otira me tohe e tatou. I runga i te mahi tohe, matau noa koutou ki nga tikanga o te karakia, o te noho marie i roto i te whare o te Atua. I runga i te mahi tohe, matau noa koutou, ki te tuhituhi, ki te korero pukapuka, ngawari noa ki a koutou i naianei nga mea i tirohia kuaretia e koutou i mua. Kite noa koutou i te tangata Maori e whaka-minitatia ana, rongu noa o koutou taringa ki nga kupu o te rongu pai e kauwhautia mai ana e ratou. Tukua ake nei pea, ka korero etahi o koutou, o

a koutou tamariki ranei, i roto i nga whare Runanga o te Pakeha. Mehemea e noho matau ana koutou ki te reo Pakeha, rawe rawa koutou ki tenei mahi.

Me tohe koutou ki o koutou tamariki kia whakaakona ki te reo Pakeha, ki te tuhituhi, ki te korero pukapuka, kia whakahaerea hoki ratou i runga i nga tikanga pai katoa o te Pakeha.

Na. me korero atu hoki e ahau ki te Runanga etahi o nga mahi mo tenei huihuinga.

- I te tuatahi;—ka whakakitea atu e ahau kia koutou, nga tikanga mo te mahi, kua whakatakotoria nei mo te Runanga, kia whakaaetia e koutou.
- Ko te tuarua;—ko nga tikanga e whakaarohia ana hei tikanga whakariterite mo tenei Takiwa; kia tino hurihurihia enei, e te Runanga, ta te mea hoki, ki te oti mai i te Runanga, ki te whakaaetia mai e te Kawana, ka takea atu i konei nga mahi katoa e takoto ake nei.
Kia oti enei te hurihuri e te Runanga, ka tukua mai ano e ahau ko enei.
- Kia hurihuri e te Runanga, kia tokohia ranei rangatira mo te Runanga Takiwa. Ka kotahi te kau ka oti te whakatu e te Kawana ratou ko tana Runanga.
- Kia tokorua Kai-tiaki ture e whiriwhiria, kia kotahi mo te *takiwa-iti* o kororareka.
Kia kotahi mo te *takiwa-iti* o te Waimate.
Me whakaatu mai o raua ingoa e te Runanga, kia whakaaetia e te Kawana.
- Me whiriwhiri e te Runanga etahi Karere kia 20; ara, e 7 mo te *takiwa-iti* o Hokianga; e 9 mo te *takiwa-iti* o te Waimate; e 4 mo te *takiwa-iti* o Kororareka.
- Me hurihuri ano e te Runanga, kia whakaturia ranei etahi atu kai-whakawa ranei, ki te whakaturia, me whiriwhiri i nga tangata noho tika.
Me whakaari, me tautoko ake e te Runanga, enei mea ka takiwa atu nei, ara:—
- Ko nga taua Maori katoa kia whakamutua, ko nga totohe katoa kia whakaritea e te kai-whakawa tuturu ratou ko nga kai-whakawa Maori.
- Aua tetahi tangata e tukua kia hapai noa i tana tikanga; erangi, mehemea he raruraru tona me tuku marie, ki te aroaro o nga kai-whakawa i tana ake ano.
- Ko te ture o Ingarani te ture e whakahaerea ai nga mahi, me nga whakawakanga, i nga wa katoa e tika ai.
- Ma te Runanga e whakakite, e whakariterite ture mo nga rohe whenua e totohetia ana.
- E whakaae ana te Runanga ma ratou e whakatutuki nga whakaotinga whakawa i roto i nga Koati.
- E tohe te Runanga kia whakamutua, e nga tangata Maori te kai kino i te rama, i nga wai whakahaurangi katoa.
- Kia wakatuturutia te kainga mo ara atu huihuinga o te Runanga.
- Ko te whakaaro mo etahi whare mo te Runanga, kia whakaarahia.
- Ko te whakaaro i te tikanga e puta mai ai he moni, i te mea hoki e kore e oti enei mahi i te 100l., kua homai nei e te Kawanaranga.
- Ko te whakaaro mo nga kura, mo nga mahi whakapono, mo nga Rata ano hoki.
- Ko te kainga, me te wa, mo tera atu huihuinga, kia whakaritea i te mea kahore ano i mawehe noa nga tangata o te Runanga.

Ko nga mea enei hei whakaarohanga mo koutou i to koutou huihuinga tuatahi.

A ma te Atua o te matauranga katoa, ki te kahore nei ia, ekore tetahi mea e kaha, e kore e tapu, mana o tatou whakaaro e tohutohu, e arahi, kia haere ai i runga i te tika, kia mahia ai e tatou nga mea e tika ana ki tana titiro.

Nga Mahi O Te Runanga Tuatahi O Te Takiwa O Pewhairangi, I Whakameneia Ki Te Waimate I Te 26 O Nga Ra O Maehe, 1862.

TE WAIMATE, MAEHE 26, 1862.

Timataia ana te mahi e te Tumuaki ki te inoi:—

Karangarangatia ana nga ingoa o nga Rangatira o te Runanga, me te whakao ano enei ki o ratou ingoa:—

- Tamati Waka Nene,
- Maihi Paraone Kawiti,
- Arama Karaka Pi,
- Aperahama Taonui,

- Wiremu Hau,
- Hemi Marupo,
- Hira Te Awa,
- Kingi Wiremu Tareha,
- Rangatira Moetara,

Katahi ka kiiā e te Tumuaki, Kua tu te Runanga, a ka korerotia tana korero timatanga.

I whakaaria e Arama Karaka Pi, i tautokona e Rangatira Moetara.

E whakapai ana te Runanga ki nga korero kua korerotia mai nei e te Tumuaki o tenei Runanga, a e hiahiatia ana kia perehita aua korero.

Whakaaetia ana. I whakaaria e Maihi Paraone Kawiti, i tautokona e Hemi Marupo.

Kia whakaturia a Mita Hapukinika Karaka, raua ko Hau Wirikake, hei kai tuhituhi mo tenei Runanga.

Whakaaetia ana, ko nga tikanga mo te mahi, me nga tikanga whakariterite i korerotia.

I whakaaria e Wiremu Hau, i tautokona e Kingi Wiremu Tareha.

Ko nga tikanga mo te mahi, me nga tikanga whakariterite mo te Takiwa o Pewhairangi, kua oti nei te korero, kia perehita e te Kawanatanga; kia homai he tauira, ki nga Rangatira o te Runanga; hei titiro, hei hurihuri ma ratou, kia whakaaetia a tera atu Runangatanga.

Whakaaetia ana, nukuhia ana te Runanga ki te 27th o Maehe.

TE WAIMATE, MAEHE 27, 1862.

Nga Rangatira i tae ki te Runanga:—

- Tamati Waka Nene,
- Maihi Paraone Kawiti,
- Arama Karaka Pi,
- Aperahama Taonui,
- Rangatira Moetara,
- Hare Hongi Hika,
- Hira Te Awa,
- Wiremu Hau,
- Hemi Marupo,
- Kingi Wiremu Tareha.

Ko nga tuhituhinga o tera huihuinga, i korerotia, i whakaaetia.

I whakaaria e Wiremu Hau, i tautokona e Kingi Wiremu Tareha.

Kia Noho-a-Komiti te Runanga kia whakaarohia, kia rapurapua etahi Rangatira, hei whakakapi mo te tekau ma rua o te Runanga Takiwa, me etahi kai Tiaki Ture, me nga Karere mo nga *takiwa-iti*.

Whakaaetia ana, Noho-a-Komiti ana te Runanga. I whakaaria e Aperahama Taonui: i tautokona e Hare Hongi Hika.

No roto i te mahinga o te Komiti, i kiiā ai nga ingoa o enei Rangatira, kia apitia ki nga ingoa o te hunga kotahi tekau kua whakaturia nei hei Rangatira ano mo te Runanga Takiwa.

Ko Wiremu Tana, Ko Piripi Korongohi, Ko Ruhe.

Ko Kingi Hori Kira, hei kai Tiaki Ture mo te takiwa-iti o te Waimate. Ko Mangonui Kerei, hei kai Tiaki Ture mo te takiwa-iti o Kororareka. Ko nga ingoa hoki enei o nga Karere mo te Takiwa:—

- Ko Maihi Uia,
- Hone Mohi Tawhai
- Te Ahi Mawiti,
- Mehaka Te Pona,
- Nopera,
- Mihaka Tirarau,
- Perene Taonui,
- Wiremu Katene,
- Henare Marino,
- Winiata,
- Pene Kereama,
- Ko Hare Te Heihei,
- Tuoro,
- Te Tana Haratua,
- Hami Wawe,
- Te Whare Tuhituhi,

- Wiremu Pepene,
- Te Rangaihi,
- Aperahama Hone,
- Manihera Rakau,
- Rapata,
- Hone Eruera.

E kiia ana kia whakaturia tenei hunga i runga ia i te whakaaetanga o te Kawana.

Whakaaetia ana e te Komiti, kia tukua ki te Runanga.

Ka noho-a-Runanga, a, whakaaetia ana te mahinga o te Komiti.

I whakaaria e Aperahama Taonui, i tautohono e Arama Karaka.

Kia pataia atu te Tumuaki, kia tukua mai te pukapuka, i nga ingoa o nga kai Whakawa katoa o te Takiwa, me nga utu e riro mai ana i a ratou.

Whakaaetia ana. whakatakotia ana te pukapuka o nga ingoa o nga kai Whakawa, ki runga ki te tepu i te aroaro o te Runanga.

I whakaaria e Hemi Marupo, i tautokona e Arama Karaka Pi.

Kia noho-a-Komiti te Runanga, kia tirohia kia hurihurihia te pukapuka o nga kai Whakawa.

Whakaaetia ana. Noho-a-Komiti ana te Runanga. I whakaaria e Aperahama Taonui, i tautokona e Hemi Marupo.

Kia kiia te kupu ki a te Kawana, ko nga kai Whakawa, ka whakahuatia nei kia whakarerea:

- Ko Te Warihi Kokowai,
- Mitai Pene Tau,
- Tamati Hapimana,
- Hohaia Waikato,
- Parata Puariri.

Ko enei ingoa hou, kia apitia hei kai Whakawa.

- Ko Wiremu Kairo,
- Wiremu Pou,
- Ko Rawiri Te Tahua,
- Wepeha,

Ko anei kai whakawa kahore ano i wha-whakaturia ki te ropu.

- Ko Kou,
- Hare Pote,
- Ko Tamati Huingariri,
- Henare Te Titaha,
- Wiremu Hopihana.

Whakaaetia ana e te Komiti, kia tukua ki te Runanga.

Ka noho-a-Runanga, a whakaaetia ana te mahinga o te Komiti.

Nukuhia ana te Runanga ki te 28 o nga ra o Maehe.

TE WAIMATE, MAEHE 28, 1862.

Nga Rangatira i tae ki te Runanga:—

- Ko Hare Hongi Hika,
- Arama Karaka Pi,
- Aperahama Taonui,
- Rangatira Moetara,
- Hira Te Awa,
- Ko Hemi Marupo,
- Wiremu Hau,
- Kingi Wiremu
- Tareha.

Ko nga tuhituhinga o tera huihuinga i korerotia. i whakaaetia.

I whakaaria e Arama Karaka Pi, i tautokona e Rangatira Moetara.

Kia pataia Te Tumuaki, kia korero mai ia i nga utu e karangatia ana mo nga Rangatira o te Runanga, mo ara atu Apiha Maori e whakaturia ana, e te Kawanatanga mo roto i tenei Takiwa.

Whakaaetia ana; whakatakotia ana te pukapuka o nga utu mo nga Rangatira o te Runanga, me nga utu o era atu Apiha Maori o tenei Takiwa, ki runga ki te tepu i te aroaro o te Runanga.

I whakaaria e Hemi Marupo, i tautokona e Aperahama Taonui.

Kia noho-a-Komiti, te Runanga kia whakaarohia te tikanga o nga utu kua korerotia nei.

Whakaaetia ana. Noho-a-Komiti ana te Runanga.

I whakaaria e Arama Karaka Pi, i tautokona e Rangatira Moetara.

Kua hurihurihia e te Komiti te tikanga mo nga utu o nga tangata o te Runanga, te tikanga e rere ke ai ta tetahi, ta tetahi; hoi, e mea ana tenei Komiti, me whakarite nga utu kia rite tonu, ina hoki nga utu mo nga kai Tiaki Ture, rite tonu mo nga Karere, rite tonu. Ko te kupu ano hoki tenei o tenei Komiti, me patai atu te Kawana, kia whakaae mai ia, ki nga utu mo nga kai Whakawa, kia tukua kia rite ki te (£20) rua tekau pauna.

Whakaaetia ana e te Komiti, kia tukua ki te Runanga.

Ka noho-a-Runanga, a whakaaetia ana te mahinga o te Komiti.

I whakaaria e Aperahama Taonui, i tautokona e Rangatira Moetara.

Ko te whakaaro tenei o tenei Runanga, ahakoa whakaritea te utu mo nga kai Whakawa, kia rite tonu i te timatanga, ki te mea ka kitea, e te Kai-whakawa tuturu o te takiwa-iti, tetahi tangata e matauria ana, e ia, he tangata mahi tika, he tangata kaha ki tana mahi; ki te hiahia taua kai Whakawa kia konia ake nga utu mana, me whakakite mai tona ingoa ki te Runanga, a ma te Runanga e tuku atu ki te Kawana, kia whakaaetia e ia.

Whakaaetia ana. I whakaaria e Arama Karaka, i tautokona e Kingi Wiremu Tareha.

E whakaae ana te Runanga nei, kia tino [*unclear: tohe*] ratou, kia whakakakoretia nga tikanga Taua; ko nga rarururu me nga he katoa, kia tukua ma nga kai Whakawa tuturu, ma nga kai Whakawa Maori e whakarite.

Whakaaetia ana. I whakaaria e Arama. Karaka Pi, i tautokona e Rangatira Moetara.

Kia whakatuturutia te wa mo tera atu Runanga, ki te Marama o Maehe i te tau 1863, ko te ra, ma te Tumuaki e tuhituhi atu, ki nga Rangatira a tetahi atu wa.

Whakaaetia ana. I whakaaria e Aperahama Taonui, i tautokona e Kingi Wiremu Tareha.

Ko tetahi whare mo te Runanga kia whakaarahia ki te Waimate, i runga i te whenua i mea ai a te Karaka kia tukua ki te Kawanatanga.

Whakaaetia ana. I whakaaria e Aperahama Taonui, i tautokona e Kingi Wiremu Tareha.

Kia rapua he tikanga, e puta mai ai he moni mo te whare Runanga, hei whakaranea, mo te £100, kua homai nei e te Kawanatanga.

Whakaaetia ana. I whakaaria e Aperahama Taonui, i tautokona e Hare Hongi Hika.

Ko te ture o Ingarangi, te ture e whakahaerea i nga mahi me nga Whakawakanga, a nga wa katoa e tika ai.

Whakaaetia ana. Ki mai ana nga Rangatira o te Runanga, kia mutu tenei Runangatanga, ka whakatika te Tumuaki, ka korero i ana korero whakamutunga, ka ki ia kua mutu tenei Rungangatanga.

Ko Nga Tikanga Mo Te Mahi.

- Ko nga mahi katoa kihai i whakaritea i roto i enei tikanga e takato ake nei, ma te Tumuaki o te Runanga e whakarite.
- Ko nga ra mahi mo te Runanga koia enei;—ko te mane, te Turei, te Wenerei, me te Paraire, ki te kahore e whakaritea ketia e te Runanga.
- Ko te tekau o nga haora i te ata ka noho te Tumuaki o te Runanga ki tona nohoanga, ki te kahore, tetahi atu haora i whakaritea e te Runanga.
- Ki te pahure te hawhe haora kotahi i muri iho i te haora i karangatia nei, a kihai, i kitea mai te hunga toko ono hei whakarite mo te Poarama kia nukuhia e te Tumuaki o te Runanga te huihuinga ki te haora i whakaritea mo te aonga o te ra.
- E tomo noa mai te hunga whakarongo korero ki enei huihuinga, ko te mea ia, ki te hiahia tetahi o te Runanga kia hoki atu ano taua hunga ki waho, me tonu atu e te Tumuaki kia hoki ki waho.
- Ka mutu te whakahua te inoi e whakaritea mo te Runanga, me korero, me whakaae nga tuhituhinga o tera huihuinga.
- Ko nga kupu whakaari kua oti i mua te whakakite mai, ko konei whakaarohia ai.
- Ko nga kupu whakaari mo tera atu huihuinga, me whakakite mai i roto i nga wa katoa e atea ana, he whakapuakanga mai.
- Ki te whakatika tetahi o te Runanga ki te korero, me ahu-atu tana korero ki te Tumuaki o te Runanga.
- Ko nga korero whakahaere tikanga katoa mo te Runanga ma te Tumuaki o te Runanga e whakaoti.
- Ma te Tumuaki o te Runanga e ata titiro te tangata e korero ana, kia tau tonu ana kupu ki runga ki te timatanga o tana korero, aua e kotiti ke, aua ano hoki tetahi e whakararu i nga korero a tetahi.
- Aua e tuarua te korerotanga a te tangata i runga i te tikanga kotahi, erangi ka-noho-komiti te Runanga ki te hiahia korero tetahi, ko kona, whakaaetia ai kia taki rua ona korerotanga.
- Ko te kupu kua hurihurihia, kua whakaaetia e te Runanga, auaka ano e tuarua whakaputanga mai i roto i nga ra o taua Runanga, a ki te whakaaria, ki te tautokona mai te kupu penei, auaka e whakaaetia e te

- Tumuaki.
- Aua e tirohia te kupu whakaari a tetahi, ki te mea e kore taua kupu e tautokona ake.
- Ki te whakakitea mai tetahi pukapuka whakaari mo te whakaritenga komiti whiriwhiri, me tuhituhi, ki taua pukapuka whakaari nga ingoa o nga tangata e hiahiatia ana mo taua komiti.
- Aua e whakaaetia e te Runanga tetahi Ture, kupu whakariterite ture iti, aha noa ranei, i te mea kahore ano enei tikanga i whakaritea.
  - ‡ kiia kia korerotia tuatahitia.
  - ‡ hurihuritia takitahitia e te komiti whakarite o te whare katoa.
  - ‡ hapainga i runga i te tikanga i korerotia a taua komiti; auaka ano hoki e whakaputaia ketia etahi o nga tikanga o tetahi ture i te mea kahore ano i komititia e te whare katoa.
- Ki te hiahia te Runanga kia apitia ano etahi "Tikanga mo te mahi" ki enei kua tu nei, e ahei ano te pena e ratou.

He Tikanga Whakarite Mo Te Takiwa O Pewhairangi.

Hei whakaaetanga mo nga Rangatira o Ngapuhi i to ratou Runanga tuatahi, i whakamenea ki te Waimate, Maehe 26, 1862.

TE TAKIWA O PEWHAIRANGI.

Te ingoa o te [*unclear*: akiwa], me ona [*unclear*: ohe.] Ko tenei Takiwa e huaina ana ko te Takiwa o Pewhairangi, ara, ko nga wahi katoa i roto i enei rohe. Ka timata i te taha hau raro, i te tino Wahapu o Here kino: ka rere atu i reira, maro tonu atu ki te tihe o Maungataniwha; ka maro atu i reira tika tonu atu ki te taha ki te tonga o te tino wahapu o te awa o Whangaroa; ka haere atu i reira i te takutai o te Moana (me nga Motu kei roto i enei rohe,) a tae noa ki te taha hau raro o te tino wahapu o te awa o Tutukaka: ka maro atu i reira tika tonu atu ko te kumore o Maunganui: ka maro atu i reira ka ma te takutai o te moana a tae noa ki te wahi i timata ai nga rohe kei te Karere Maori, Pepuere 5, 1862.

Te wehewehenga ki nga *takiwa-iti*. Ka wehewehea ano tenei Takiwa ki nga takiwa-iti e toru; a ka karangatia ko te takiwa-iti o Kororarika, ko te takiwa-iti o Hokianga, ko te takiwa-iti o te Waimate.

Nga kai-whakahaere i nga [*unclear*: tikanga.] Ko nga kai whakahaere enei i nga tikanga, ara, e 1 tumuaki-whakahaere; e 3 nga Kaiwhakawa Tuturu; e 12 nga Rangatira mo te Runanga Takiwa; ara, e 2 mo te takiwa-iti o Kororareka, e 4 mo te takiwa-iti o Hokianga, e 6 mo te takiwa-iti o te Waimate; e 3 Kai-tiaki ture; e 20 Karere; e 4 mo te takiwa-iti o Kororarika, e 6 mo te takiwa-iti o Hokianga, e 10 mo te takiwa-iti o te Waimate. Na i nga wa e hiahia ai te Ru, nanga kia whakaturia ano etahi Karere, Kaiwhakawa ranei, me whakaatu to ratou hiahia ki te Kawana, a ki te paingia mai, ma te Kawana ratou ko tona Runanga e whakaae.

To ratou whakaturanga. Ko te tumuaki-whakahaere me nga kai whakawa tuturu; ma te Kawana ratou ko tona Runanga e whakatu; ko nga Rangatira o te Runanga Takiwa, ma nga Hapu o nga takiwa-iti e whakatu, ma te Kawana ratou ko tona Runanga e whakaae. Ko nga Kai tiaki ture ko nga Kaiwhakawa Maori, me nga Karere, ma te Runanga Takiwa e whakatu, ma te Kawana ratou ko tona Runanga e whakaae.

Te wa e tu ai [*unclear*: atou.] Ki te tika te mahi o nga kai whakawa Maori, ka tu tonu ano ratou a mate noa, ki te whakamutua ta ratou mahi, ma te Kawana anake ratou ko tona Runanga e whakamutu.

Kia kotahi huihuinga o te Runanga Takiwa Te huihuinga o te runanga, mawai e karanga; te ritenga hoki o taua karangatanga. i roto i te Tau, ma te tumuaki-whakahaere e karanga, me pukapuka atu e ia, ki nga Rangatira o nga takiwa-iti, me whakaatu atu te ra me te Kainga e huihui ai ratou, me ki atu hoki, na te Kawana ratou ko tona Runanga i whakaae kia karangatia.

Hei te mutunga o te huihuinga, i te mea Te ra me te kainga mo tera atu huihuinga. kahore ano i mawehe noa nga tangata o te Runanga, hei konei ano ka whakarite i te ra, i te Kainga, e wakamine ai tera atu huihuinga.

Ki te hiahia te Kawana ratou ko tona Ma te Kawana ratou ko tona runanga e karanga te runanga takiwa i nga wa katoa. Runanga, kia wakaminea te Runanga Takiwa, ki te mahi i etahi o a ratou mahi, e tika ana ano, kia Karangatia, i nga wa katoa e huihui ai ratou; a ma te tumuaki-whakahaere e whakapuaki ki nga tangata o te Runanga.

Ko te tangata e wakaturia ana mo te Nga tikanga mo nga tangata e whakaturia ana mo te runanga takiwa. Runanga Takiwa, me whiriwhiri i roto i nga Rangatira, hei te tangata whai mana i runga i tona iwi, hei te tangata mohio, hei te tangata whai whakaaro, hei tangata atea i te nama, hei te tangata e korerotia paitia ana e te katoa.

Ko nga kai whakawa ano hoki, mana nei Nga tikanga mo nga kai-whakawa mo nga karere. e whakawa nga he katoa e kawea mai ana ki aia, hei tangata mohio ia ki nga tikanga; kia atea ia i te nama, kia kaua ia e haurangi, kia kaua e puremu, kia korerotia paitia e nga tangata katoa, kia whai mana ai ia i runga i tana mahi. Kia penei katoa ano hoki nga Karere, ki te hiahia ratou kia whakapumautia to ratou mahi; me ata whakahaere a ratou tikanga i runga i te pai.

Ko nga tangata katoa, timataia ake ano i Te hunga e whai kupu i roto i nga whiriwhiringa. nga taitamariki kua 18 nei o ratou tau, kia whai kupu katoa i roto i nga whiriwhiringa i te mea hoki, he tikanga ano tenei mo te Maori, kia pa katoa nga tangata ki te whakaae i roto i o ratou huihui Maori.

Ko te tikanga whakahaere mo nga whiriwhiringa, He tikanga whakahaere mo nga whiriwhiringa. me taurira atu ki te tikanga [*unclear: whakahaere*] o nga whiriwhiringa mo nga Runanga Pakeha.

Me tatau, me tuhituhi nga ingoa o nga Ko nga ingoa katoa kia tuhituhia. tangata katoa i roto i nga takiwa-iti, kia ahei ai te whakarite tetahi pukapuka hei whakarapanga mo nga ingoa o nga tangata katoa, e uru ana ki te whiriwhiringa, he mea hoki kia tika ai te whakahaerenga o nga whiriwhiringa.

Ko nga moni mo nga Apiha Pakeha, me Te tikanga mo te utunga o nga moni. nga Apiha Maori hoki, e utua mai e te Kawanatanga ki te tumuaki-whakahaere, mana e whakaputa mai ki nga tangata, ko ia hoki i whakaritea hei kai tiaki moni, mo te Takiwa.

Ko nga mahi mo te runanga. Kua oti te whakatakoto etahi o nga mahi ma te Runanga e te Ture whakatakoto Tikanga ki nga Takiwa Maori, mo a ratou mea ake i whakatakotoria e te Runanga Nui o Nui Tirani, 1858, ko anei mahi ano hoki enei, ka apitia atu nei:—

- Ko te tiroiro i nga Kura e utua ana e te Kawanatanga me te whakaatu mai i te ahua o aua Kura.
- Ko te Karangatanga mo etahi atu Kura kia whakaturia.
- Ko te whakaarahanga whare turoro me te rapunga moni mo aua whare.
- Ko te tiakanga me te hanganga o nga huarahi.
- Ko te whakaarahanga whare Herehere, me te rapunga moni mo aua whare.
- Ko te whakaritenga o nga whenua katoa e tautotohetia ana e nga iwi, e nga hapu, e nga tangata.
- Ko te whakamarama mai i tetahi ritenga e tika ai te homai he pukapuka Karauna mo nga whenua.
- He whakatakoto tikanga kohikohi moni mo te Runanga, mo nga Kura.
- He whakatakoto tikanga kohikohi moni mo nga mahi whakapono katoa.
- He rapu i tetahi tikanga e whakatutukitia ai nga kupu o nga kai whakawa, i roto i nga koati whakawa.

Te whakakapinga mo nga tunga, tuwhera noa. Ki te mate tetahi o nga Rangatira o te Runanga Takiwa, ki te hiahia whakamutu ranei tetahi i tana mahi, me whakakapi tona tunga, i roto i nga marama e rua, i muri iho i te ra i korerotia ai ki te Tumuaiki o to Runanga. Me pukapuka atu e te tumuaki-whakahaere ki te kai whakawa tuturu o te takiwa-iti kia huihuia e ia nga Rangatira o taua wahi; kia whakaturia tetahi tangata hou. A ki te mea, tokorua tokotoru ranei te hunga e karangatia e nga Rangatira, me tikanga whiriwhiri te tikanga; me taurira atu ko te tikanga whakahaere o nga whiriwhiringa mo nga Runanga Pakeha, me karanga [*unclear: te*] ra e whiriwhiria ai; ma tetahi o nga Kai Whakawa Maori e tuhituhi nga ingoa; ma te Kai Whakawa tuturu e tohutohu, me panui te ingoa o te tangata i whiriwhiria; me tuhituhi atu kia rongu te Tumuaiki o te Runanga; a me perehi hoki tona ingoa ki roto ki te Karere Maori.

Ki te mate ko tetahi o nga kai-whakawa, o nga kai-tiaki ture, o nga Karere ranei, ki te hiahia whakamutu ranei tetahi i tana mahi, ki te peia ranei tetahi i runga i taua mahi; ma te kai-whakawa tuturu raua ko te rangatira o taua wahi e rapu he whakakapi mo tona tunga, ka tuku atu ai i tona ingoa kia whakaaetia mai e te Kawana. e te Runanga Takiwa ano hoki.

Ko nga rangatira enei kua karangatia mo Nga ingoa nga [*unclear: ranga*] te Runanga akiwa, kua whakapumautia nei o ratou ingoa e te Kawana, ratou ko tona Runanga.

- Ko Tamati Waka Nene,
- Maihi Paraone Kawiti,
- Hare Hongi Hika,
- Arama Karaka Pi,
- Rangatira Moetara,
- Aperahama Taonui,
- Kingi Wiremu Tareha,
- Wiremu Hau,
- Hira Te Awa,
- Hemi Marupo,

Ko nga Runanga kainga me whakarite Nga [*unclear: runae*] kainga. tonu ki nga rangatira o te Runanga Takiwa, kotahi Runanga mo te rangatira kotahi i roto i nga takiwa-iti katoa.

Ko te rangatira o te Runanga Takiwa hei Te [*unclear: tumuaki*] te runanga. tumuaki mo te Runanga kainga o tona wahi ano, ko te kai-whakawa tuturu me nga kai-whakawa Maori o te takiwa iti hei hoa mona.

Ko nga rangatira o te takiwa-iti e hiahia Te [unclear: whakaa] nga o te [unclear: ru] nga kainga. ana ki tetahi Runanga kia whakaturia me whakarite o ratou ingoa, aua e hoki iho i te hunga tokotoru, aua e neke ake i te hunga kotahi te kau ma rua: ka tuku ai i to ratou hiahia ki te rangatira o te Runanga Takiwa, o taua wahi, ki te kai-whakawa tuturu ano hoki o te takiwa-iti, ma raua e whakakite atu o ratou ingoa kia whakaetia mai e te Kawana, ratou ko tona Runanga.

Ki te hiahia nga rangatira o te Runanga Te hunga [unclear: h] karanga i huihui. kainga, kia huihui ratou ki te whakarite i etahi o nga mahi, ka tukua atu nei hei mahi ma ratou; kia tokotoru o ratou hei whakaatu mai, i ta ratou hiahia ki te tumuaki o to ratou Runanga, ki te kai-whakawa tuturu ano hoki, a ma raua e whakaae, me haere atu ano hoki raua ki taua huihui, ma raua ano hoki e whakarite te ra, me te kainga, e huihui ai ratou.

Me panui te karangatanga o tenei huihui Te karanga nga me [unclear: pa] kia matau ai nga tangata katoa o taua kainga, ki te ra e whakamene ai ratou.

Ma nga Rangatira i karangatia ai te huihui, Nga kai mo huihui. e whakarite nga kai mo taua huihui, i te mea hoki he tikanga Maori ano tenei, ka karangatia he hui, ka wakatakatoria te kai mo taua hui.

Me whakarite tetahi tangata hei kai tuhi He kai tuhitu kia whakarite tuhi i nga mahi, ko tetahi taurira ano hoki o enei tuhituhinga, e hoatu ki te tumuaki-whakahaere, a mana e tuku atu kia te Kawana.

He maha nga mahi i roto i nga takiwa-iti Nga mahi mo te runanga. katoa, e tika ana kia tukua hei mahi mo te Runanga kainga, na ko etahi enei o aua mahi.

Ko te whakatakoto ture mo nga taiepa, e tika ana kia whakaarahia i roto i nga takiwa-iti.

Ture mo nga kararehe takatakahi kainga.

Mo te whakaarahanga Tokiari Pauni, ko te whakaritenga moni mo nga kura, mo nga mahi whakapono katoa.

Ko te whakaarahanga kura, whare koati, aha noa ranei.

Ko te whakaritenga i nga rohe o nga whenua i roto i te takiwa-iti, me te whakaatu i aua rohe ki te Runanga Takiwa.

Ko te retitanga, ko te hokonga ranei o te whenua.

Ko te whakatakoto tikanga e ata whakaritea ai nga taonga o te hunga e marenatia ana.

Ko te ture mo te Puremu.

Ko te whakatakoto tikanga, e whakatu-tukitia ai nga kupu a nga Kai Whakawa, i roto i nga koati Whakawa.

Ko nga Rangatira o te Runanga takiwa, e whakaturia mo nga tau e wha, ka pahure enei tau ma te Kawana e whakakahore te Runanga, a ma nga hapu o nga takiwa-iti e whiriwhiri ano he tangata mo te Runanga, ma te Kawana ratou ko tona Runanga e whakaae. Ki te tika te mahi o nga Kai Whakawa Maori, ka tu tonu.

Ko Nga Korero Enei I Whakapuakina E Nga Rangatira I Roto I Te Runanga I Turia Ki Te Waimate I Nga Ra O Maehe 1862.

(Na to ratou kai-tuhituhi ake.)

MAEHE 26, 1862.

Ka whakatika a Maihi Paraone Kawiti.

Ka korero, Tenei ano taku kupu e kara e te Karaka, ko te ra tenei i timata ai te whakatu o tenei Runanga ki tenei pito whakararo ki Pewhairangi, ara ki te Waimate. Ko taku kupu tenei, e whakae ana a hau ki te ture, ki enei tikanga kua oti nei te whakatakoto ki o matou aroaro; ko taku whakaae tenei, ka tapoko a hau ki tenei Runanga. Na ko tetahi taha tenei o taku kupu ka maua nei e ahau ki toku Runanga ki taku iwi hoki, ma taku iwi hoki a hau ka tika ai, ki te kahore, e kore au e meinga he tangata. Na ko tenei e kara, e te Karaka, ka mea atu taku kupu ki a Kawana e rapu ana hoki au ki te tahi kupu mai ma Kawana, mo aku pukapuka, mo taku Runanga i te Kawakawa, i maua e te Waka ki a Kawana, kia whakahokia mai, kia rongu au kua oti ranei te whakakahore, kahore ranei; otira, ki a tino rongu a hau i tona whakakahoretanga mai. Heoi ano aku kupu ki a koe e te Karaka.

Ka whakatika a te Waka. Tenei ano taku kupu e whakatika ana ahau ki to kupu e Maihi, e kore hoki taua e tika ki a taua anake, ma te iwi hoki taua e tika ai, ki a uru katoa nga tangata o ia hapu, o ia hapu, ki roto ki tenei mahi, ka pai.

Ka whakatika ko Kingi Wiremu Tareha. Kia rongu mai koutou ki taku kupu, me tango mai etahi atu Rangatira o nga hapu hei hoa mahi tahi mo tatou i tenei mahi ki a tika ai ta tatou hapai i enei tikanga o roto i tenei Runanga i enei mahi hoki.

MAEHE 27, 1862.

Aperahama Taonui. Ka whakatika ka korero. Ko taku kupu tenei ki a koutou ko Wi Tana taku e pai ai ki a tapoko ki roto ki tenei Runanga.

Ka whakatika ko Moetara. Ko taku kupu tenei kia koutou, e whakaae ana a hau ki a Wi Tana mo tenei Runanga.

Ka whakatika ko Wiremu Hau. E tika ana e pai ana au ki a Wi Tana mo tenei Runanga no te mea he takiwa nui a Whangape ahu atu ki raro. E pai ana au.

Ka whakatika ko te Waka. E tika ana e Rangatira to kupu mo Wi Tana; e tino pai ana a hau me tapoko mai ia, ki tenei Runanga.

Ka whakatika ko Kingi Wiremu Tareha. Ko taku kupu tenei, e pai ana a hau ki a Wi Tana, e whakaae ana a hau. I konei ka whakahua te Runanga katoa ka mea e pai ana matou katoa.

Ka whakatika ko Aperahama Taonui. Ka mea. Tenei taku kupu e Maihi Paraoni ki a whiriwhiria e te Runanga nga uri Rangatira mo te Runanga ara hei whakakapi mo te hunga e toe ana tenei; ano enei ko Meka ko Wi Kaitara, Wikaire, ko Kou kia tangohia mai tetahi o tenei hunga ki tenei Runanga. Ko whakatika a Te Waka, ka mea, e pai ana au ki tena tikanga, ko taku kupu tenei e pai ana au ki a Kou.

Ka whakatika ko Wi Hau. Ko taku kupu tenei, me haere mai a Meka ma ki konei ki tenei Runanga, ma ratou e mea ko Meka ranei, ko Wikaire ranei.

Ka whakatika ko Maihi Paraone ka mea, taku kupu tenei, mehemea kei te oranga o Wi Kaitara, penei, e kore tatou e rapurapu; ka kore te tahi, e pai ko tetahi, he tika ia; ko Meka te tino tangata e mana ana i enei takiwa. He kupu noa taku, ma raua te tikanga; ko tetahi, ko tetahi.

Ka whakatika ko Wi Hau. Tenei taku kupu ko taku e tino pai ai ko wikaire.

Ka whakatika ko Arama Karaka Pi. Tenei taku kupu me ui atu ki a rongo tatou i ta raua kupu kia ahei ai tatou te whiriwhiri.

Ka whakatika ko Hemi Marupo. Tenei taku kupu, he tuakana a Ruhe no Wi Kaitara; ko Ruhe ra hei Upoko mo te Runanga.

Ka whakatika ko Aperahama Taonui. Kia rongo mai koutou, mea ana a Meka e kore ia e tae mai ki a te Waka, ma te tumuaki pu ano ia e tiki atu katahi ano ia ka tae mai ki tenei Runanga.

Ka whakatika ko te Waka. E tino mea pu ana ano a hau ko Meka pu ano ki a tapoko mai ki tenei Runanga. He aha koutou ka whakaturituri tonu ai meake ahau puta atu ki waho—uakina mai te tatau.

Ka whakatika ko Hemi Marupo. E kara e Te Waka, kua tino whakaae a hau ki a Meka.

Ka whakatika ko Wi Hau. Teneiano tenei kupu aku ki a koutou, kua pai ahau ki a whakaturia a Kingi Hori Kira hei kai Tiaki Ture mo te takiwa o tenei *takiwa-iti* o te Waimate puta noa ki Whangaroa. E tino whakaae pu ana ahau ko ia pu ano. Ko te Runanga, ae, "e whakaae ana matou katoa ko Kingi Hori Kira mo tena mahi."

Ka whakatika ko Maihi Paraone Kawiti. E ui ana ahau e te Runanga, kua rite ranei nga tangata mo te tekau ma rua o tenei Runanga? mehemea kahore ano i kapi noa, e pai ana au kia tangohia mai a Piri Korongohi ki roto ki tenei Runanga.

Ko te Runanga "ae whakaae ana matou katoa."

Ka whakatika ko Aperahama Taonui. E mea ana ahau ki a hurihuria e tatou tenei pukapuka, kua korerotia nei, ara, te pukapuka o nga kai whakawa tawhito ki a konia ranei to ratou utu kia peheatia, ranei, a ko te hunga utu kore kia whaiututia.

Ka whakatika ko Arama Karaka. Tenei taku kupu, e pai ana ki a whakaaro e tatou tenei pukapuka.

Ka whakatika ko Wi Hau. Ko taku kupu tenei me whai utu ano te hunga utu kore, aua e hoki iho mo etahi, aua e kake mo etahi, engari kia rite tonu ki te rua tekau, ki te toru tekau, wha tekau ranei mo etahi; kia pena katoa, kia a rite katoa.

Ka whakatika ko te Hira Awa. Ko taku kupu tenei ki a rite tonu katoa ki te toru tekau, mo etahi wha tekau, rima tekau, ki a rite katoa.

Ka whakatika ko Wi Hau. Ko taku kupu tenei, kia kua te utu mo te hunga ngoikore e rite ki te hunga kaha, ko te hunga kaha tenei ko Tango, ko Riwhi Hongi, ko Kingi Wiremu, ko Hohaia, ko Kingi Hori Kira.

Ka whakatika ko Hemi Marupo. Tenei taku kupu; ko te Mata kua mate, e wha ona tau i mahi ai, kihai i puta mai nga moni mana, koia au i mea ai ki a homai ona utu i tenei wahi ki ona tamariki. Tenei ano tetahi mo etahi o nga Kai-whakawa tawhito, ko te hunga ngoikore, ko te hunga kuare, me whakakahore, me tuku mai i nga taitamariki i te hunga matau hoki, ko te Warihi Kokoai, ko Parata Puariri me whakamutu raua; ko Mitai kua riro; hoi, ko Kou hei whakakapi mo tona turanga.

Ka whakatika ko Wi Hau. Ki te mutu a Hohaia ko tana tamaiti ki tona turanga.

Ka whakatika ko Hemi Marupo ka korero, ka tatau i etahi i nga ingoa o nga Kai-whakawa tawhito.

- Te Warihi Kokoai,

- Tamati Hapimana,
- Mitai,
- Hohaia Waikato,
- Parata Puariri,
- Hare Kuri.

Otira kua mate ia ko tenei hunga me whakamutu ta ratou nei mahi me tuku mai he hunga hou.

Ka whakatika ko Wi Hau: E pai ana ahau kia whakamutua ta ratou mahi.

Ka whakatika ko Aperahama Taonui. E pai ana au ki tena tikanga, otiia, me waiho ano ratou ki te tikanga Penihana.

Maehe 28, 1862.

Ka whakatika ko Hemi Marupo, ka korero i te tikanga o nga utu mo ratou, ka mea kia rite tonu te utu mo matou ki te wha tekau, kia pena tonu ko nga kai tiaki Ture kia rite te toru tekau, mo nga Kai Whakawa, kia rua tekau.

Ka tu a Wi Hau. E ui ana ahau ki te mea i iti ai maku, he tutua ranei noku, he Rangatira pea no aku hoa, otiia he Rangatira katoa ano matou, koia au i mea ai kia rite tonu.

Ka tu ko Aperahama Taonui. Ko taku tikanga tenei, aua tatou e karanga i te utu mo nga kai tiaki ture, mo nga Kai Whakawa, mo nga karere hoki. Heoi ano ta tatou e whakarite ko te utu mo tatou anake, mo te hunga o te Runanga, otiia e ratou, kahore aku tino titiro ki enei mea, ara, ki te tikanga o te moni; ko taku tino mea tenei e pai nei ahau, ko te rangimarie ki te whenua, ki nga tangata hoki.

Ka tu ko Moetara. Tenei taku, ekore hoki ahau e pai kia apo au kia nui ake, ka rite ano i te wha tekau heoi ano, engari ka tika nga mahi, hei reira ka koni ake ki te rima tekau, a ka tika amuri atu, ka koni atu.

Ka tu ko Arama Karaka Pi. Tenei taku, me koni hoki te utu mo nga Karere, ta te mea ka nui pea tenui o ta ratou mahi; ko nga Kai-whakawa, me koni ki te rua tekau.

Ka tu ko te Hira Awa. Ko tuku tenei, kia wha tekau. Kia pena katoa, aua e koni ma etahi aua e iti mo etahi, kia rite tonu ko nga Kai-whakawa kia rua tekau.

Ka tu ko Kingi Wiremu. E mea ana ahau kia rite tonu, aua e puta ke mo tetahi i to tetahi.

Ka whakatika a Aperama Taonui, ka korero i te tikanga mo te pukapuka whakaari mo etahi moni apiti mo te tahi rau pauna a te Kawana hei hanga mo te whare Runanga.

Ka whakatuturu nga tangata o te Runanga ka mea atu a Aperahama: E hoa ma, kahore ano tatou i tae noa ki te hohonutanga o nga ture o te Pakeha, aua tatou e rapu engari me tango tatou i tenei tikanga, e pai ana ahau ki tenei tikanga.

Ka whakatika ko Wi Hau. E whakaae ana ahau ki tenei kupu.

Ka whakatika ko Kingi Wiremu. E pai ana ahau ki tenei kupu.

Ka whakatika a Hemi Marupo. E pai ana au ki tena kupu.

I tenei wahi ka korero te Runanga mo Maihi Rotohiko kia whakahokia mai ano ki tana mahi whakawa, kia kaua tana mahi e whakamutua, a whakaae katoa ana ratou.

I mutu i konei nga korero o tenei Runanga timatanga.

Ko Nga Ingoa O Nga Apiha I Whiriwhiria E Te Runanga Takiwa Mo Pewhairangi.